

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายและ เสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงการจัดการประถมศึกษาของไทย ในช่วงพุทธศักราช 2438 - 2475 เพื่อเป็นเอกสารรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการประถมศึกษาของไทยในช่วงพุทธศักราช 2438 - 2475 อย่างละเอียด เป็นแนวทางให้ทราบถึงความคิดเห็นในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของประเทศก่อนและหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาจะได้นำมาพิจารณาวิเคราะห์ข้อบกพร่องต่างๆ อันเป็นปัญหาของการจัดการประถมศึกษาซึ่งจะนำมาใช้เป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขปัญหา เพื่อจะทำให้ประสิทธิผลของการประถมศึกษาดีขึ้น ตลอดจนเป็นประโยชน์แก่นักการศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในการพัฒนาหลักสูตร เป็นการศึกษาอดีตเพื่อวางแผนการศึกษา ระดับประถมศึกษาในปัจจุบันและอนาคตให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นเหมาะสม

วิธีดำเนินการวิจัย โดยการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการประถมศึกษาในช่วงพุทธศักราช 2438 - 2475 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าใช้หลักฐานชั้นต้น (Primary Source) เป็นส่วนใหญ่ ได้แก่จดหมายเหตุ เอกสารทางราชการ หลักสูตร แผนการศึกษาแห่งชาติ พระราชบัญญัติต่างๆ นโยบายการศึกษาระเบียบข้อบังคับ ประกอบหลักฐานชั้นรอง (Secondary Source) ประกอบการวิจัย ได้แก่บทความ หนังสือพิมพ์ วารสารและวิทยานิพนธ์

แหล่งข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ได้แก่ ของจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดดำรงราชานุภาพ หอสมุดหนังสืองานศพวัดบวรนิเวศวิหาร หอสมุดกระทรวงศึกษาธิการและหอสมุดสถาบันการศึกษาต่างๆ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษานำมาวิเคราะห์เพื่อประมวลหาข้อสรุปของการประถมศึกษาในแต่ละสมัย เสนอผลงานวิเคราะห์ในรูปแบบตาราง แผนภูมิ และการบรรยายผลของการวิจัย ในการวิจัยจะวิเคราะห์ 5 ด้านคือ นโยบายการจัดการประถมศึกษา จุดมุ่งหมาย โครงการศึกษา หลักสูตรและการเรียนการสอน ปัญหาในการจัดการประถมศึกษา

และการแก้ไข

การศึกษาถึงการจัดการประถมศึกษาของไทยในช่วงพุทธศักราช 2348 - 2475 ครั้งนี้ได้พยายามศึกษานโยบายการจัดการศึกษา จุดมุ่งหมายของการจัดการประถมศึกษา โครงการศึกษา หลักสูตรและการเรียนการสอนตลอดจนปัญหาและการแก้ไข

การประถมศึกษาของไทยในระยะแรกนั้นมีศูนย์กลางอยู่ที่วัด เช่นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนสำหรับทวยราษฎร์ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ก็ต้องอาศัยวัดเป็นสถานที่เรียนและอาศัยพระเป็นครูผู้สอน ซึ่งทำให้การศึกษาแพร่หลายไปอย่างรวดเร็ว เพราะวัดมีอยู่ทุกตำบลทั่วพระราชอาณาจักร

ในการจัดการประถมศึกษา มีนโยบายการจัดตั้งนี้ คือ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้มีการกำหนดและประกาศใช้นโยบายการศึกษาของประเทศเป็นทางการ แต่พระราชกรณียกิจทางด้านการจัดการศึกษาการออกกฎหมายประกาศโดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกประกาศใช้โครงการศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรกล้วนแสดงถึงนโยบายที่จะปฏิรูปการศึกษาของพระองค์ ดังจะเห็นได้ว่าการริเริ่มจัดตั้งโรงเรียนหลวงแห่งแรกในพระบรมมหาราชวังเมื่อ พ.ศ. 2414 และ ใน พ.ศ. 2427 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนหลวงแห่งแรกสำหรับทวยราษฎร์ขึ้นที่วัดมหรณพาราม โดยมีหมายประกาศชักชวนให้ประชาชนเรียนหนังสือเพื่อให้ราษฎรตื่นตัวพากันส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียนได้แสดงถึงนโยบายที่จะให้การศึกษาสู่ประชาชน

ในการจัดการประถมศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีจุดมุ่งหมายดังนี้คือ

1. เพื่อเตรียมคนสนองความต้องการของบ้านเมืองที่ต้องการคนเข้ารับราชการ เพราะในขณะนั้นขาดผู้ปฏิบัติหน้าที่ราชการจำเป็นต้องจ้างชาวต่างประเทศเข้ารับราชการ อันมีทั้งผลดีและผลเสียดังนั้นจึงต้องให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อจะให้การปกครองบ้านเมืองเป็นผลสำเร็จ

2. เพื่อเยาวชนส่วนใหญ่ของชาติได้รับการศึกษา เป็นประโยชน์ต่อการบริหาร การปกครองและการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าทันสมัย นอกจากนี้ยังเป็นพลังก่อ ให้เกิดความรู้สึกเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรู้สึกยึดมั่นและจงรักภักดีในชาติ ศาสนาและ พระมหากษัตริย์

3. เพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระศาสนา เพราะหนังสือไทยเป็น ประโยชน์ที่จะเล่าเรียนพระไตรปิฎก เป็นการอบรมศีลธรรมจรรยาของเด็กทำให้เกิดความ สุขสงบต่อไป

วิธีดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนี้แบ่งเป็น 2 ระยะคือ

1. ระยะแรก ก่อน พ.ศ. 2441 การศึกษาทั้งหมดอยู่กับกรมทหาร มหาดเล็กมีพระเจ้านั่งยาเธอพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร (สมเด็จพระยาปิณฑราชานุ- ภาพ) เป็นผู้บังคับการกรมทหารมหาดเล็กขณะนั้น รับผิดชอบในการจัดการศึกษา ต่อมาในปี พ.ศ. 2430 ได้จัดตั้งกรมศึกษาธิการขึ้น การศึกษาทั้งหมดจึงอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบ ของกรมศึกษาธิการและโปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นนครราชสีมาทรงตำแหน่งอธิบดี กรมศึกษาธิการด้วย จนถึงปี พ.ศ. 2435 โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายกรมหมื่นนครราชสีมา ไปเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยและให้เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) มาเป็น เสนาบดีกระทรวงธรรมการแทน ในช่วงระยะนี้เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ได้เสนอแผนการที่จะ จัดการศึกษาภาคบังคับ แต่เหตุการณ์ในขณะนั้นยังไม่เอื้ออำนวยให้จัดดำเนินการตาม โครงการนี้ได้

2. ระยะหลัง พ.ศ. 2441 การศึกษาในช่วงนี้เริ่มเป็นหลักฐาน มั่นคงยิ่งขึ้นโดยจัดการศึกษาส่วนหัวเมืองให้เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ และกระทรวงมหาดไทย ร่วมกันรับผิดชอบ ซึ่งมีกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส และกรมหมื่นนครราชสีมาเป็นผู้ดำเนินการ สำเร็จกรมศึกษาธิการรับผิดชอบจัดการศึกษาเฉพาะในกรุงเทพฯ เท่านั้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2453 ได้มีการประชุมตกลงเรื่องการศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. กระทรวงมหาดไทยจะจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาส่วนหัวเมือง โดยจะตั้งคณะกรรมการตำบลขึ้นเพื่อจัดการศึกษาของตำบลนั้น ๆ

2. กระทรวงนครบาลจะรับผิดชอบในการจัดการศึกษาในมณฑล-
กรุงเทพฯ

3. กระทรวงธรรมการรับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับมัธยมขึ้นไป

ในการจัดการศึกษานี้จะมีการเก็บค่าเล่าเรียนด้วย จึงทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันมากทั้งสนับสนุนและคัดค้าน รัฐบาลได้พยายามที่จะชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจ แต่พอดีสิ้นรัชกาลเสียก่อน

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประกาศใช้โครงการศึกษา 4 ฉบับด้วยกันคือ

1. โครงการศึกษา พ.ศ. 2411
2. โครงการศึกษา พ.ศ. 2445
3. โครงการศึกษา พ.ศ. 2450
4. โครงการศึกษา พ.ศ. 2452

โครงการศึกษาดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้คือ

โครงการศึกษาชาติ พ.ศ. 2441

ในปี พ.ศ. 2441 เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เมื่อยังเป็นพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ได้เสนอแนวทางการจัดการศึกษาโดยดัดแปลงจากระบบการศึกษาของอังกฤษกรมศึกษาธิการได้ปรับปรุงให้สอดคล้องกับแนวความคิดเดิม ซึ่งเป็นแบบแผนการจัดการศึกษาของชาติ เรียกว่า "โครงการศึกษา พ.ศ. 2441"

ความมุ่งหมาย โครงการศึกษาชาติฉบับนี้ไม่ได้กำหนดความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาไว้อย่างชัดเจนแต่พออนุมานได้ว่า เพื่อมุ่งฝึกคนสำหรับใช้ในราชการ เพราะในขณะนั้นกิจการของรัฐได้ขยายตัวมากขึ้นจำเป็นต้องใช้คนที่มีความรู้ความสามารถดังนั้นจึงมุ่งจัดการศึกษาให้แพร่หลายไปสู่ทวยราษฎร์

การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษา แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเภทคือการศึกษาสามัญ และ การศึกษาพิเศษ การศึกษาพิเศษได้แก่การเรียนเฉพาะสิ่งหรือความรู้เฉพาะอย่างให้ชำนาญ การศึกษาสามัญแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ

1. โรงเรียนมูลศึกษาเบื้องต้น มิได้กำหนดอายุและจำนวนชั้น
2. โรงเรียนไทยชั้นต้น เทียบกับประถมศึกษาตอนต้น หรือประถมศึกษา 1 โรงเรียนไทยชั้นสูง เทียบประถมศึกษาตอนปลาย หรือประถมศึกษา 2 ทั้งประถมศึกษาตอนต้นและประถมศึกษาตอนปลาย ใช้เวลาเรียนระดับละ 3 ปี
3. โรงเรียนไทยเบื้องต้นและโรงเรียนอังกฤษเบื้องต้น เทียบกับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ใช้เวลาเรียน 4 ปี และโรงเรียนอังกฤษเบื้องต้น เทียบมัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้เวลาเรียน 4 ปี
4. สกปรวิทยาลััย เทียบเท่ากับอุดมศึกษา มิได้กำหนดชั้นเรียน

เกณฑ์อายุผู้เรียนในแต่ละระดับ มิได้มีการกำหนด เกณฑ์อายุไว้เป็นชั้น เพียงแต่กำหนดเกณฑ์อายุไว้ในแต่ละระดับการศึกษา โดยกำหนดเกณฑ์อายุสูงสุดของแต่ละระดับ ซึ่งใช้คำว่า "อายุภายใน" โดยกำหนดไว้ดังนี้คือ

1. การเล่าเรียนเบื้องต้น (มูลศึกษา) อายุภายใน 7 ขวบ
2. การเล่าเรียนเบื้องต้น (ประถมศึกษา) แบ่งออกเป็นอายุภายใน 10 ขวบ สำหรับโรงเรียนไทยเบื้องต้นชั้นสูง
3. การเล่าเรียนเบื้องต้น แบ่งออกเป็นดังนี้
 - ก) โรงเรียนไทยเบื้องต้น กำหนดอายุตั้งแต่ 14-17 ปี
 - ข) โรงเรียนภาษาอังกฤษเบื้องต้น อายุภายใน 14 ปี
 - ค) โรงเรียนอังกฤษเบื้องต้น กำหนดอายุภายใน 18 ปี
4. สกปรวิทยาลััย กำหนดอายุตั้งแต่ 18 ปี ถึง 22 ปี

การจัดการศึกษาในแต่ละระดับ

1. ระดับอนุบาล คือการจัดการศึกษาก่อนประถมศึกษา แบ่งเป็น
 - 2 ประเภท
 - ก) โรงเรียนบุพพท สำหรับสอนนักเรียนที่มีความรู้พอที่จะเรียนในระดับสูงต่อไปคือชั้นประถมศึกษา การสอนอาจจะแทรกในโรงเรียนเบื้องต้นหรืออาจตั้งเป็นโรงเรียนมิได้กำหนดอายุผู้เข้าเรียน
 - ข) โรงเรียนมูลศึกษา จัดสอนเกี่ยวกับการ เขียน อ่าน และคิดเลข อาจจัดตามวัดหรือตามบ้าน ไม่มีการกำหนดอายุ และเมื่อมีการเรียนครบ

ไตรภาค (อ่าน เขียน คิดคำนวณ) แล้ว จะ ได้ เข้าเรียนในโรงเรียนเบื้องต้นคือประถมศึกษา เป็นลำดับต่อไป

2. ระดับประถมศึกษา เน้นการอบรมวิชาพื้นฐานความรู้ขั้นต้นที่ทุกคนพึงทราบได้แก่โรงเรียนไทยเบื้องต้นชั้นต่ำ และโรงเรียนไทยเบื้องต้นชั้นสูง
3. มัธยมศึกษา เป็นการศึกษาต่อจากระดับประถมศึกษา
4. อุดมศึกษา มีสกลวิทยาลัยซึ่งขณะนั้นยังไม่มีอุดมศึกษา เข้าเรียนเมื่อจบระดับมัธยมศึกษาแล้ว เทียบประโยค 3

การส่งเสริมสถานศึกษาเอกชน ได้กล่าวไว้ในประเภทของโรงเรียนว่า ส่งเสริมให้เอกชนร่วมจัดการศึกษา 2 ประเภท คือ

- 1) โรงเรียนเฉลยศักดิ์ในกรุงเทพฯ ได้รับเงินบำรุงส่งเสริมจากรัฐบาลเป็นบางส่วน นอกนั้นได้รับทุนและเงินอุดหนุนจากเอกชน
- 2) โรงเรียนเฉลยศักดิ์นอกกรุงเทพฯ ไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลด้านเงินบำรุง แต่ก็ยังอยู่ในความดูแลของรัฐบาล

การสนับสนุนให้บุคคลได้รับการศึกษา กำหนดให้การศึกษาเบื้องต้นเป็นการศึกษาที่ให้แก่เปล่าไม่เก็บค่าเล่าเรียน ส่วนการศึกษาชั้นสูงนั้นจะเก็บค่าเล่าเรียน สำหรับนักเรียนที่มีความฉลาดเฉลียวแหลมไม่มีทุนรอนจะเสียค่าเล่าเรียนในชั้นกลางและชั้นสูงได้ก็ให้สอบไล่เป็นนักเรียนหลวง จะไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนในชั้นกลางและชั้นสูง

โครงการศึกษา พ.ศ. 2445

เนื่องจากโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 นั้นได้ลอกเลียนแบบมาจากอังกฤษ ทำให้ขาดความเหมาะสมกับสภาพและความต้องการของสังคมไทย ดังนั้นในปี พ.ศ. 2445 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ออกไปรับเสด็จพระบรมโอรสาธิราช ณ ประเทศญี่ปุ่น พร้อมมตั้งคณะกรรมการขึ้น 3 นาย เพื่อติดตามไปดูการจัดการศึกษาของประเทศไทยซึ่งได้ปรับปรุงแล้วจากแผนการศึกษาของอังกฤษและอเมริกา คณะกรรมการดังกล่าวได้ศึกษาและนำมาปรับปรุงใช้กับประเทศไทย โดยประกาศใช้โครงการศึกษาฉบับที่ 2 ในปี พ.ศ. 2445

โครงการศึกษา พ.ศ. 2452

เนื่องจากในช่วงนี้มีครูจบจากสามัคยาจารย์สโมสรมากขึ้น จึงต้องเปลี่ยนโครงการศึกษาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ความมุ่งหมายเช่นเดียวกับโครงการศึกษา พ.ศ. 2450

หลักสูตรและการเรียนการสอน

ในปี พ.ศ. 2435 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศตั้งโรงเรียนชั้นมูลศึกษาขึ้นในวัดต่างๆ ทั่วไปทั้งในกรุงและหัวเมือง ทั้งนี้ เพื่อจะขยายการศึกษาให้แพร่หลายไปยังประชาชนอย่างทั่วถึง และเพื่อต้องการจะให้การศึกษากลายเป็นแบบแผนเพื่อราษฎรจะได้รับประโยชน์เต็มที่จากการศึกษา ในประกาศฉบับนี้ได้กำหนดให้โรงเรียนมูลสามัญชั้นต้นและโรงเรียนมูลสามัญชั้นสูงให้สอนตามหลักสูตรซึ่งแจ้งอยู่ในกฎพิกัตทางการศึกษาเป็นหลักสูตรสำหรับโรงเรียนมูลสามัญ

กฎพิกัตทางการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นกฎที่ว่าด้วยเรื่องพิกัตสำหรับการศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนมูลสามัญ

ตอนที่ 2 เป็นกฎที่ว่าด้วยพิกัตทางการศึกษาในโรงเรียนมูลสามัญชั้นต้นอย่างง่ายสำหรับโรงเรียนนอกบ้านนอก

ตอนที่ 3 คือศึกษาศถานในกรุงสยาม

องค์ประกอบของหลักสูตร หรือลักษณะการจัดการศึกษาตามหลักสูตรฉบับนี้ พอสรุปได้ว่า ตัวหลักสูตรฉบับนี้มีได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการศึกษาเอาไว้แต่อาจจะพิจารณาได้จากความมุ่งหมายของการศึกษาเอาไว้แต่อาจจะพิจารณาได้จากความมุ่งหมายของการศึกษาที่ปรากฏอยู่ในประกาศตั้งโรงเรียนชั้นมูลศึกษา ซึ่งมีใจความสรุปได้ว่า เพื่อให้ราษฎรได้มีโอกาสในการศึกษาอย่างทั่วถึงกัน และจะได้นำเอาความรู้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ

ในด้านจัดการศึกษานั้น ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. ชั้นมูลศึกษา จัดเป็นมูลสามัญ 2 ชั้น คือมูลสามัญชั้นต้นกำหนดเวลาเรียน 3 ปี

2. มูลศึกษาชั้นสูง กำหนดเวลาเรียน 4 ปี ส่วนการกำหนดเนื้อหาวิชาได้กำหนดให้แยกรายวิชาเช่น ภาษาไทย (ให้แยกเรียนเป็น อ่าน เขียน แต่งข้อความ วายากรณ์) ภูมิศาสตร์ พงศาวดาร วิชาการ วิชาธรรมจารี เขียนรูปภาพ และขับร้อง

233

เป็นต้น และในกฎพิทักษ์สำหรับการศึกษานี้ ได้กำหนดวันเรียนไว้ด้วย คือ ให้เรียนสัปดาห์ละ $27\frac{1}{2}$ ชั่วโมง และในรอบปีหนึ่ง ๆ ให้เรียนไม่เกิน 40 สัปดาห์

สำหรับกระบวนการเรียนการสอนให้สอนตามแบบข้อบังคับที่กำหนดไว้ในแต่ละวิชา ซึ่งปรากฏอยู่ในกฎพิทักษ์ทางการศึกษาและให้ยึดแบบเรียนเป็นหลักด้วย แต่ก็มีวิชาที่ให้สอนตามความสามารถของครู

ส่วนการประเมินผลได้มีการกำหนดไว้ว่าในปีหนึ่ง ๆ จะต้องมีการสอบไล่ความรู้ตามเวลาที่สมควรโดยกระทรวงธรรมการจะแต่งตั้งข้าหลวงไปเป็นผู้สอบ

หลักสูตร พ.ศ. 2438

หลักสูตร พ.ศ. 2438 เป็นหลักสูตรฉบับที่ใช้ต่อจาก กฎพิทักษ์สำหรับการศึกษา โดยดัดแปลงมาจากพระราชบัญญัติการสอบ พ.ศ. 2433 ซึ่งมีองค์ประกอบของหลักสูตร ดังนี้

แม้ว่าหลักสูตร พ.ศ. 2438 ไม่ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายเอาไว้ แต่เนื่องจากหลักสูตรฉบับนี้เกิดขึ้นจากการนำเอาพระราชบัญญัติการสอนวิชา พ.ศ. 2433 มาดัดแปลงแก้ไข ความมุ่งหมายของการศึกษาจึงควรจะเหมือนเดิมคือเพื่อเป็นการทบทวนการเล่าเรียนให้เจริญ

หลักสูตรฉบับนี้ แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ประโยคได้แก่ประโยค 1 กำหนดให้เรียน 3 ปี ประโยค 2 กำหนดให้เรียน 3 ปี และ ประโยค 3 กำหนดให้เรียน 4 ปี

สำหรับเนื้อหาวิชาและ เวลาเรียนก็ยังคงคล้ายกับหลักสูตรฉบับแรกคือ เน้นวิชาหนังสือส่วนกระบวนการเรียนการสอน ยังไม่ค่อยมีแบบแผนเท่าใดนัก กล่าวคือ ยังไม่มีวิธีสอนที่แน่นอนครูส่วนมากสอนตามตำรา ได้เริ่มใช้กระดานดำเป็นอุปกรณ์การสอนบ้างแล้ว ซึ่งก็ยังไม่ใช้แพร่หลายทุกรงเรียน

ในด้านการศึกษา ประเมินผลได้เริ่มกระจายอำนาจการประเมินผล ซึ่งข้าหลวงสอบไล่เคยมีอำนาจแต่ผู้เดียวไปสู่พนักงานผู้สอบไล่หรือพนักงานผู้ตรวจ โดยให้ข้าหลวงเป็นผู้อนุมัติซึ่ง เป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านตัวบุคคลเท่านั้น สำหรับวิธีการประเมินผลยังคงใช้แบบเดิม

หลักสูตรประถมศึกษาสำหรับสอบไล่ประกาศนียบัตรประโยค 1 ร.ศ. 124

ในปี พ.ศ. 2441 ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้โครงการศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรก ดังนั้นนโยบายและการจัดการศึกษาจึงต้อง เปลี่ยนไปจากเดิม เมื่อนโยบายได้เปลี่ยนไปก็จำเป็นต้องแก้ไขหลักสูตรให้สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาด้วย

หลักสูตรประถมศึกษาสำหรับสอบไล่ประกาศนียบัตรประโยค 1 ร.ศ. 124 ฉบับนี้เป็นเพียงการแก้ไขปรับปรุงและ เปลี่ยนแปลงการจัดชั้นในหลักสูตร พ.ศ. 2438 เฉพาะระดับประถมศึกษาหรือที่เรียกว่าประโยค 1 กับเปลี่ยนชื่อประโยค 2 เป็นมัธยมศึกษาเท่านั้นเอง

สำหรับองค์ประกอบของหลักสูตรฉบับนี้ มีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้
หลักสูตรฉบับนี้ไม่ได้กำหนดความมุ่งหมายที่ชัดเจนเอาไว้ เมื่อได้ศึกษาจากเหตุการณ์โครงการศึกษาลดับก่อนๆ โดยเฉพาะโครงการการศึกษาปี พ.ศ. 2441 แล้ว จึงเห็นชัดว่านโยบายหรือความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาในช่วงระยะเวลาที่มีหลักสูตรฉบับนี้ขึ้นมาก็คือ เพื่อขยายความรู้ของนักเรียนให้สูงขึ้น ด้วยการบรรจุวิชาให้มากขึ้น

ในด้านจัดการศึกษา ได้แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับประโยค 1 ระดับประถมศึกษา กำหนดให้เรียน 4 ปี ปีที่ 4 เป็นปีที่สอบประโยค 1 และประโยค

มัธยมศึกษา ได้กำหนดให้เรียน 3 ปี ส่วนด้านอัตราเวลาเรียนหลักสูตรฉบับนี้ไม่ได้กำหนดเอาไว้

ในหลักสูตรฉบับนี้มีการจัดเนื้อหาวิชาที่ต้องเรียนเพิ่มจากหลักสูตรเดิมฉบับ พ.ศ. 2438 หลายวิชา เช่น การแปลศัพท์ คำถาม คำตอบ หนังสืออ่านจินตกรนิพนธ์ ภูมิศาสตร์ พงศาวดาร วิชาความรู้เบื้องต้น และวิชาจรรยา วิชาที่ถือว่าสำคัญที่สุดสำหรับหลักสูตรฉบับนี้คือ วิชาจรรยาและวิชาภาษาไทย

ในด้านกระบวนการเรียนการสอน เริ่มมีคู่มือสำหรับครูใช้ในการสอน และบางวิชาในหลักสูตรได้มีการแนะนำวิธีสอนไว้ด้วย

ส่วนการสอนวิชาความรู้เบื้องต้นของชั้นเดียวกันนี้ ได้กำหนดให้ครูใหญ่ เลือก 20 บาท จากบทเรียนด้วยของ ตัวอย่าง เช่น ข้าว ทองใบ ไข่ มะพร้าว แม่น้ำ เป็นต้น และแนะนำไว้ว่าการที่สอนอย่างนี้ให้ครูเอาของ เหล่านั้นมาให้นักเรียนดูเป็นตัวอย่าง เสมอ เพื่อจะได้ให้นักเรียนสังเกตและความคิดเอง แสดงว่าการเรียนการสอนเริ่มมีแนวโน้มที่จะให้นักเรียนได้ใช้ความสังเกตและความคิดของตนเองมากกว่าจำความรู้ที่ครูบอกให้

ในด้านการประเมินผลการเรียนยังคงปฏิบัติตามแนวเดิมอยู่ จนถึงในปี พ.ศ. 2451 กรมศึกษาธิการได้ตั้งกองสอบไล่วิชาขึ้น การประเมินผลจึงเริ่มเปลี่ยนแปลงไป คือให้กองสอบไล่มีหน้าที่สอบไล่วิชาสามัญของทุกโรงเรียน เหมือนแต่ก่อน ยกเว้น การสอบไล่สำหรับชั้นประโยคเท่านั้นและได้เริ่มให้มีการสอบไล่ประโยคมูลเป็นครั้งแรกด้วย หลักสูตรมูลศึกษาสำหรับเรียนช่วงเวลา 2 หรือ 3 ปี อายุตั้งแต่ปีที่ 7 ถึงปีที่ 9 (พ.ศ. 2453)

หลักสูตรมูลศึกษฉบับนี้เป็นหลักสูตรมูลศึกษฉบับที่ 2 ซึ่งมีลักษณะการจัดการศึกษาพอสรุปได้ดังนี้

หลักสูตรฉบับนี้ไม่ได้กำหนดความมุ่งหมายทั่วไปของการศึกษาไว้ แต่ได้กำหนดความมุ่งหมายของแต่ละวิชาที่มีในหลักสูตร จากความเป็นมาของหลักสูตรพอสรุปได้ว่าจะจัดการศึกษาระดับมูลศึกษาให้เป็นการศึกษาสำหรับชาติ คือ มุ่งให้ราษฎรได้รับความรู้อันเป็น

พื้นฐาน โดยเน้นการเป็นพลเมืองดีและการส่งเสริมอาชีพให้แก่ราษฎรด้วย

สำหรับเนื้อหาวิชาในหลักสูตรแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

1. วิชาที่บังคับให้สอน กำหนดให้ทุกโรงเรียนสอนวิชาจรรยา ภาษาอังกฤษ เลขการรักษาคัว และย้งบังคับให้เลือกสอนวิชาใดวิชาหนึ่งจาก 3 วิชา ได้แก่ วิชาวิทยา วิชาศิลปะ (ขับร้อง กับ วาดเขียน) และวิชาการบริหาร

2. วิชาที่ไม่บังคับให้สอนโดยย้าให้เลือกสอนได้ตามความสามารถ ซึ่งมีอยู่ 3 วิชา ได้แก่ วิชาวิทยา วิชาศิลปะ (ขับร้อง กับ วาดเขียน) และวิชาการบริหาร

ลักษณะเนื้อหาวิชาตามหลักสูตรนี้ มีการพัฒนาดีขึ้นกว่าหลักสูตร พ.ศ. 2435 และมีวิชาเพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนั้นหลักสูตรฉบับนี้ยังได้บอกรายละเอียดของรายการที่ต้องสอนของทุกวิชาไว้และได้กล่าวถึงวิธีสอนไว้มากขึ้นกว่าหลักสูตรฉบับอื่นด้วย และวิธีสอนที่กำหนดไว้ว่านั้น ได้มีการนำเอาหลักจิตวิทยาการศึกษามาใช้ด้วย เช่น วิธีสอนวิชาการบริหาร ได้มีกำหนดให้นำเข้าสอนแทรกในระหว่างการสอนวิชาอื่น ๆ ในห้องเรียนเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสเปลี่ยนอิริยาบถ และสนุกสนานกับการเปลี่ยนอิริยาบถตามคำสั่งด้วยวิธีง่าย ๆ เช่น ยืน นั่ง ชูแขนซ้าย นั่ง เปิดหนังสือ ปิดหนังสือ หยิบปากกา ฯลฯ ด้วยการท้าว ๆ พร้อม ๆ กัน เหล่านี้เป็นสิ่งที่เด็กเล็กต้องการมากกว่าเด็กโต

จุดมุ่งหมายการจัดการประถมศึกษา

จุดมุ่งหมายการจัดการประถมศึกษา สมัยรัชกาลที่ 6 มีดังนี้คือ

1. เพื่อเป็นการยกระดับการศึกษาของประชาชนให้สูงขึ้น เพราะการที่ประชาชนได้รับการศึกษาคิดจะทำให้ประเทศชาติเจริญอย่างรวดเร็ว

2. เพื่อผลประโยชน์ในด้านการเมืองการปกครอง เนื่องจากชาวไทยภาคใต้บางส่วนนับถือศาสนาอิสลามและใช้ภาษาแตกต่างกันไป ดังนั้นจึงจำเป็นต้องประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา เพื่อบังคับเด็กให้เล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการให้ได้ อ่าน เขียน และพูดภาษาไทย เพื่อปลูกฝังให้มีความรู้สึกเป็นคนไทยดังนั้นจึงต้องประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาบังคับให้เรียนภาษาไทยด้วย

3. เพื่อให้ประชาชนพลเมืองเกิดความรู้สึกเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เนื่องจากมีชาวจีนอาศัยอยู่ในประเทศไทยมากและคนจีนเหล่านั้นก็นิยมส่งบุตรหลานเข้าเล่าเรียนเฉพาะหนังสือจีน เป็นผลให้ขาดความรักและความรู้สึกเป็นคนไทย ดังนั้นจึงต้องประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาบังคับให้เรียนภาษาไทยด้วย

4. เพื่อเป็นการส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชน เช่น การกลั่นกรรม หัตถกรรม และพาณิชย์กรรม

โครงการศึกษา

ประกาศใช้โครงการศึกษา 4 ฉบับคือ

1. โครงการศึกษา พ.ศ. 2456
2. โครงการศึกษา พ.ศ. 2458
3. โครงการศึกษา พ.ศ. 2464

โครงการศึกษา พ.ศ. 2456

ความมุ่งหมาย เพื่อมุ่งฝึกคนให้รับราชการส่วนหนึ่ง และให้พลเมืองมีความรู้ในการทำการค้าหาเลี้ยงชีพอีกส่วนหนึ่ง มุ่งเร่งจัดให้ราษฎรที่เป็นชายทุกคนซึ่งมีอายุอยู่ระหว่างการเล่าเรียนได้เล่าเรียนทุกคน เพื่อให้ราษฎรรู้หนังสือทั่วประเทศโดยเร็ว และมุ่งให้เรียนตามอัธยาศัย

การแบ่งประเภทการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. สามัญศึกษา ได้แก่การศึกษาที่เน้นความรู้สามัญซึ่งทุกคนควรรู้ เช่น การอ่าน เขียนเลข และศีลธรรมจรรยา
2. วิสามัญศึกษา ได้แก่การศึกษาทางด้านวิชาชีพที่เหมาะสมกับอัธยาศัยของผู้เรียน

ประถมศึกษา มี 5 ชั้น ประถมปีที่ 1-3 เรียนวิชาสามัญ เมื่อจบชั้นประถมปีที่ 3 แล้วเข้าเรียนต่อมัธยมศึกษาได้ หรือหากไม่ประสงค์จะเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา

จะต้องเรียน ชั้นประถมปีที่ 4 - 5 ซึ่งเป็นการเรียนวิชาชีพต่อ แล้วจึงจะออกจากโรงเรียนได้

เกณฑ์อายุผู้เรียน ประถมปีที่ 1 กำหนดอายุปีที่ 8 ต่อจากนั้นก็กำหนดอายุเพิ่มขึ้น ชั้นละ 1 ปี

การส่งเสริมการศึกษาเอกชน ไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจน

การสนับสนุนให้บุคคลได้รับการศึกษา เมื่อจําแนกการศึกษาออกเป็นสามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา เพื่อมุ่งให้ผู้ปกครองได้พิจารณาว่าตนมีทุนที่จะส่งเสียให้การศึกษาแก่เด็กของตนได้เพียงใด โครงการศึกษาลบนี้ยึดเอาทัศนภาพทางการศึกษา ส่วนการจัดสรรทุนอย่างอื่นไม่ได้กล่าวไว้ ยังคงปฏิบัติเช่นเดียวกับโครงการศึกษาลบที่แล้วมา

โครงการศึกษา พ.ศ. 2458

เนื่องจากโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 ไม่มี วิสามัญศึกษา ในระดับชั้นมัธยมดังนั้นจึงแก้ไขโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 โดยเพิ่มวิสามัญศึกษาในระดับมัธยมศึกษาขึ้น ส่วนทางด้านระดับประถมศึกษายังคงเหมือนเดิม

โครงการศึกษา พ.ศ. 2464

โครงการศึกษาลบนี้ เป็นโครงการศึกษาที่ปรับปรุงมาจากของเดิม เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เป็นการศึกษาภาคบังคับโดยมีความมุ่งหมายที่จะให้ราษฎรทุกคนซึ่งมีอายุอยู่ระหว่างเล่าเรียนได้เล่าเรียนทุกคน เพื่อให้ราษฎรรู้หนังสือทั่วประเทศโดยเร็ว ให้เรียนได้ตามอัธยาศัยของตนเพื่อจะได้ประกอบอาชีพในภูมิภาคของนาเขาของตน และเปิดโอกาสให้นักเรียนที่เรียนดีได้ศึกษาต่อชั้นสูงต่อไปจนถึงสูงสุด

เกณฑ์อายุผู้เรียนในแต่ละระดับ เช่นเดียวกับโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 คือกำหนดอายุเทียบเข้าชั้น

ระดับประถมศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานและทักษะเบื้องต้นในการประกอบอาชีพ พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ได้บังคับให้เด็กต้องอยู่ในระบบโรงเรียนตั้งแต่อายุ 7 ปี ถึง 14 ปี

การส่งเสริมสถานศึกษาเอกชน ตามแผนการศึกษาไม่ได้ระบุเกี่ยวกับโรงเรียนราษฎร์ไว้ละเอียดนัก เพียงแต่ระบุว่า "โรงเรียนราษฎร์ คือ โรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461" แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลได้ส่งเสริมและสนับสนุนรวมทั้งควบคุมดูแล ให้ความสนใจแก่โรงเรียนราษฎร์ด้วย

การสนับสนุนที่บุคคลได้รับการศึกษา มีข้อกำหนดคล้ายโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 คือมุ่งให้นักเรียนได้เรียนตามอัธยาศัย โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา บังคับให้ผู้ปกครองที่มีเด็กอายุ 7 ปีบริบูรณ์เข้าศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จนกระทั่งอายุ 14 ปีบริบูรณ์ จึงเห็นได้ว่าตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 นี้ รัฐเร่งระดมให้คนรู้หนังสืออย่างเต็มที่

หลักสูตรและการเรียนการสอน

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกาศใช้หลักสูตร 3 ฉบับด้วยกันคือ

1. หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. 2454
2. หลักสูตรหลวงกระทรวงธรรมการ หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. 2456
3. หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. 2464

หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. 2454

ลักษณะการจัดการศึกษาของหลักสูตรสามัญศึกษาพอสรุปได้ดังนี้

หลักสูตรฉบับนี้มีความมุ่งหมายให้ราษฎรทุกคนมีความรู้อย่างต่ำระดับมูลศึกษา ให้ความรู้พอสมควรแก่อัธยาศัยและมีอาชีพติดตัว เมื่อจบการศึกษาแล้ว ส่วนในระดับที่สูงกว่ามูลศึกษาขึ้นไปก็มุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถที่จะเรียนได้โดยหาที่ได้รับ

ความรู้สูงขึ้นไปอีกจนถึงขั้นสูงสุดตามความสามารถ

หลักสูตรสามัญศึกษาระดับนี้ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับมูล-ศึกษาประถมศึกษา และมัธยมศึกษาและยังได้แบ่งเป็นสองสายด้วยกันคือสายธรรมดาและสายพิเศษ และยังได้แยกเป็นหลักสูตรสำหรับชายและหญิงอีกด้วยนับว่าเป็นหลักสูตรที่มีความสมบูรณ์ในด้านที่มีหลักสูตรของทุกระดับชั้น

ส่วนเนื้อหาวิชาและอัตราเวลาเรียนนับว่ามีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปมากที่สุดโดยเฉพาะในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย

เนื้อหาวิชาเมื่อเปรียบเทียบกับหลักสูตรต่างๆ ที่เคยมีมาก่อนพอสรุปได้ว่า มีการเพิ่มวิชาความรู้เรื่องเมืองไทยเข้ามาอีกวิชาหนึ่ง และยังมีวิชาที่เปลี่ยนแปลงไป คือ วิชาเลขเปลี่ยนเป็นวิชาคำนวณวิธี ตามรู้เบ็ดเตล็ดและบทเรียนด้วยของ เปลี่ยนเป็นวิทยากุมิศาสตร์ให้เรียนพงศาวดารเพิ่มด้วย ส่วนวิชาที่เพิ่มเข้ามาคือ วิชาวาดเขียน และวิชาเลือกกับวิชาที่ไม่บังคับให้สอนในระดับประถมศึกษา

สำหรับกระบวนการเรียนการสอนได้กำหนดวิธีสอนไว้บางวิชา เช่น วิชา คำนวณ วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาศิลปะ วิชาจรรยา กุมิศาสตร์พงศาวดาร วาดเขียน เป็นต้น

นอกจากนั้นในหลักสูตรฉบับนี้ได้นำเอาหลักจิตวิทยาเข้ามาประยุกต์ใช้ในการสอนด้วย เช่น วิชา จรรยา บอกให้สอนด้วยตัวอย่าง คือให้ให้นักเรียนที่ดีที่สามารถยึดถือเป็นตัวอย่างได้มาสอนให้จับใจ เพราะนิสัยของเด็กชอบฟังนิทานมากกว่าที่จะนั่งฟังครูอบรมสั่งสอน

สำหรับวิธีประเมินผลได้กำหนดไว้ว่า วิชาใดจะต้องสอบเรียงตัว และวิชาใดจะต้องสอบรวมทั้งชั้น แต่ไม่ได้กำหนดคะแนนของแต่ละวิชาไว้ในหลักสูตร

จะเห็นได้ว่าหลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. 2454 ฉบับนี้เป็นหลักสูตรที่ค่อนข้างจะสมบูรณ์มากกว่าหลักสูตรฉบับก่อน คือมีความมุ่งหมายกว้างขึ้นและกล่าวถึงหลักสูตรระดับ

ต่างๆ ตั้งแต่มูลศึกษาสำหรับชายหญิง ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาสายธรรมดาและสายพิเศษ ทั้งชายและหญิง นับว่าเป็นก้าวาใหม่ของหลักสูตร สิ่งที่น่าพอใจพิเศษสำหรับหลักสูตรนี้คือ ได้กำหนดให้มีหลักสูตรสำหรับหญิง ทั้งในระดับประถมและมัธยม นับเป็นครั้งแรกที่ผู้หญิงมีโอกาสได้เล่าเรียนในชั้นที่สูงกว่ามูลศึกษาขึ้นไป

หลักสูตรหลวงกระทรวงธรรมการ หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. 2456

ในปี พ.ศ. 2456 ได้มีการประกาศใช้โครงการศึกษาลดับใหม่ขึ้นอีก ดังนั้น กระทรวงธรรมการจึงได้ประกาศใช้หลักสูตรสามัญศึกษาขึ้นมาใหม่ เรียกว่าหลักสูตรหลวง พ.ศ. 2456 เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายโครงการศึกษาลดับใหม่ดังกล่าว

หลักสูตรหลวงฉบับนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ส่วนแรกเป็นคำอธิบายสำหรับการใช้หลักสูตรอย่างละเอียด เปรียบเทียบหลักสูตรใหม่กับหลักสูตรเก่า ซึ่งแจ้งการจัดชั้นเรียน การแบ่งวิชาที่สอนออกเป็นรายปี การรับนักเรียนเข้าชั้นต่างตลอดจนการสอบไล่

2. ส่วนที่สอง เป็นคำอธิบายหลักสูตรระดับต่าง ๆ

องค์ประกอบของหลักสูตรหลวง มีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

ในด้านความมุ่งหมายได้มีการกำหนดความมุ่งหมายเฉพาะวิชาคล้ายกับหลักสูตรสามัญ พ.ศ. 2454 ยังมีส่วนที่ต่างกันไปบ้างคือหลักสูตรหลวงมีวิชาลูกเสือเพิ่มเข้ามาจึงทำให้เพิ่มความมุ่งหมายอีกข้อหนึ่งคือ มุ่งฝึกหัดให้นักเรียนชายทุกคนในทุกระดับชั้น มีความรู้และความสามารถรักษาตนให้ปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง เมื่อถึงคราวคับขัน

ความมุ่งหมายของหลักสูตรหลวงฉบับนี้มีข้อสังเกตที่เห็นเด่นชัด คือความมุ่งหมายในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้สำหรับประกอบอาชีพเป็นสำคัญด้วย

ส่วนการจัดการศึกษานหลักสูตรหลวงฉบับนี้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ คือ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะประถมศึกษาเท่านั้น

ระดับประถมศึกษา ได้เปลี่ยนชื่อมูลศึกษาเดิมให้เป็นประถมศึกษาและขยาย
 ประถมศึกษาออกเป็น 5 ปี โดยแบ่งเป็น 2 ตอน คือ ประถมศึกษาสามัญ 3 ปี และ
 ประถมศึกษาวิสามัญ 2 ปี ผู้ที่จะเรียนแต่ประถมศึกษาเท่านั้นต้องเรียน 5 ปี ส่วนผู้ที่จะไป
 ศึกษาต่อมัธยมศึกษาให้เรียนประถมศึกษาเพียง 3 ปี และไปต่อชั้นมัธยมศึกษาได้ทีเดียว

ในด้านการจัดเนื้อหาวิชาและอัตราเวลาเรียนนั้น หลักสูตรฉบับนี้ไม่แบ่ง
 รายการสอนเป็นชั้นๆ ใช้กำหนดรวมเป็นตอนๆ เช่น ตอนประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น
 ได้มีการกำหนดอัตราเวลาเรียนไว้ทุกระดับ เนื้อหาวิชาที่สอนยังคงคล้ายกับหลักสูตรเดิมอยู่
 มาก ส่วนวิชาที่เพิ่มขึ้นใหม่ได้แก่วิชาลูกเสือและวิชาวาดเขียนซึ่งเป็นวิชาบังคับในชั้น
 ประถมศึกษา

หลักสูตรฉบับนี้ได้แยกวิชาสามัญและวิสามัญอย่างชัดเจน วิชาที่สอนอยู่เดิม
 (เช่น เลข ภูมิศาสตร์ วิทยา) ส่วนมากเรียกวิชาสามัญ ส่วนวิชาหาเลี้ยงชีพ (หัตถกรรม
 กสิกรรม) เรียกว่าวิชา วิสามัญ คำว่าวิสามัญ เริ่มมีใช้ในหลักสูตรฉบับนี้เป็นครั้งแรก

กระบวนการเรียนการสอนที่ปรากฏในหลักสูตรนี้ อาจกล่าวได้ว่ามีความ
 ทันสมัยยิ่งขึ้น คือมีการปล่อยให้นักเรียนเรียนได้ตามความสามารถของคน ซึ่งนับว่าเป็น
 การสอนที่ดีและนอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้นักเรียนศึกษาด้วยตนเองอย่างเสรีในห้องสมุด

การประเมินผล ในหลักสูตรหลวงฉบับนี้ได้กำหนดระเบียบเกี่ยวกับการสอบไล่
 ไว้ด้วย การสอบไล่ประกอบด้วยประถมศึกษานส่วนที่เป็นวิชาหาเลี้ยงชีพ ถ้าวิชาใดมีสอนใน
 โรงเรียนก็ให้สอบไล่ตามที่สอนในโรงเรียน และวิชาใดที่นักเรียนเรียนมาจากที่บ้านแล้ว
 นักเรียนจะต้องตอบคำถามและแสดงให้ผู้สอบไล่เห็นเป็นที่พอใจจึงจะถือว่าสอบผ่านวิชานั้น
 และเมื่อสอบไล่ได้ทั้งวิชาสามัญและวิชาหาเลี้ยงชีพแล้วจึงจะนับว่าจบประถมศึกษา

หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. 2464

ในปี พ.ศ. 2464 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศโครงการศึกษา พ.ศ.
 2464 จึงได้จัดทำหลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. 2464 ขึ้นมาใหม่อีกด้วย หลักการส่วนใหญ่อิง

ของหลักสูตรคือต้องการจะแก้ปัญหาทางฝ่ายอาชีวศึกษา ดังนั้นหลักสูตรทางด้านสามัญศึกษา จึงไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงนัก

ลักษณะการจัดการศึกษาของหลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. 2464 พอสรุปได้ดังนี้ ความมุ่งหมายของการศึกษาระยะนี้ยังมุ่งเน้นให้ราษฎรเห็นความสำคัญของ วิชาสามัญศึกษาเหมือนโครงการศึกษาลดับ พ.ศ. 2456 แต่เนื่องจากได้เพิ่มวิชาสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษาขึ้นจึงปรากฏว่าเป็นการเน้นให้เห็นความสำคัญของอาชีวศึกษายิ่งขึ้นและ เพื่อให้เป็นหลักสำหรับบิดามารดาหรือผู้ปกครอง เด็กซึ่งจะเป็นผู้จัดการศึกษาให้แก่เด็ก ของคนจะได้ทราบค่าใช้จ่ายในการส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนหรือตัวเด็กมีความสามารถที่จะเล่าเรียนเพียงใดจะได้พิจารณาจัดให้เหมาะสมตามอัธยาศัย

ส่วนการจัดการศึกษาแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะประถมศึกษาเท่านั้น

ประถมศึกษา หลักสูตรฉบับนี้ได้กำหนดระยะเวลาในการศึกษาของเด็กหญิง และเด็กชายไว้ต่างกัน คือ หลักสูตรประถมศึกษาสำหรับเด็กหญิงกำหนดให้เรียน 3 ปี เท่านั้น ส่วนของเด็กผู้ชายกำหนดให้เรียน 5 ปี คือเมื่อจบหลักสูตรวิชาสามัญ 3 ปีแล้วต้องเรียนต่อหลักสูตรวิชาสามัญอีก 2 ปี

การจัดเนื้อหาและอัตราเวลาเรียนโดยทั่วไปแล้วยังคงคล้ายหลักสูตร พ.ศ. 2456 ในส่วนที่ต่างกันคือ หลักสูตรนี้เน้นวิชาอาชีวะมากขึ้นดังจะเห็นได้ว่า เด็กชายจะต้องเรียนวิชาอาชีวะอย่างใดอย่างหนึ่งในชั้นประถมปีที่ 3 เด็กหญิงจะต้องเริ่มเรียนตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 1 ทั้งนี้เพราะว่าหลักสูตรสำหรับประถมศึกษาหญิงเรียนน้อยกว่าชาย คือเรียน 3 ปี เท่านั้น ส่วนเด็กชายเมื่อจบประถมสามัญ 3 ปีนี้แล้วต้องเรียนต่อ ประถมวิสามัญอีก 2 ปี คือเรียนวิชาชีวะเพิ่มขึ้นอีก 2 ปี นั้นเอง

การเรียนการสอนยังคงปฏิบัติเหมือนกับหลักสูตร พ.ศ. 2456 มีสิ่งเพิ่มเติมคือมีการแนะนำให้ครูฝึกเด็กนักเรียนในเรื่องการเปลี่ยนนอริยาบทด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ร่างกายเด็ก แข็งแรงและมีบุคลิกภาพที่ดี

ในระยะเวลาที่ใช้หลักสูตร พ.ศ. 2464 การประเมินผลการศึกษาได้มีการกำหนดระเบียบการสอบความรู้ไว้เป็นแบบแผนและมีหลักเกณฑ์มากขึ้นกว่าหลักสูตรระดับประถมศึกษาบาลก่อนๆ เช่น กล่าวถึงการกำหนดการสอบ การจัดการสอบ กำหนดคะแนนเต็มของแต่ละวิชาหลักวิธีจัดชั้นในการให้คะแนน เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษา

เนื่องจากพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 บังคับให้เด็กทุกคนที่อยู่ในวัยเรียนอายุตั้งแต่ 7 - 14 ปีจะต้องเข้าเรียนหนังสือ ดังนั้นในการจัดการศึกษาภาคบังคับนี้จะทำให้เด็กส่วนใหญ่มีวิชาความรู้มากขึ้น แต่ก็มีอุปสรรคหลายประการ เช่นกันคือ

1. ขาดครูผู้สอนทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เนื่องจากครูประจำบาลได้รับเงินเดือนน้อยมาก จึงทำให้ไม่มีผู้นิยมสมัครเป็นครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูสตรีในต่างจังหวัดยิ่งขาดแคลนมาก
2. ขาดทุนทรัพย์ที่จะสร้างโรงเรียน และหาอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อการดำเนินการศึกษา เช่น อุปกรณ์ทางการสอนวิชาชีพ เป็นต้น
3. ความไม่ร่วมมือของราษฎรในการส่งบุตรหลานเข้าเรียน

การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึง พ.ศ. 2475

นโยบายการจัดการประถมศึกษา

นโยบายการจัดการศึกษาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินตามแนวนโยบายที่ได้ปฏิบัติมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวคือ ใช้วัดเป็นสถานที่ศึกษา เป็นการประหยัดงบประมาณการสร้างโรงเรียนเป็นประโยชน์ทั้งการศึกษาและการศาสนา ดำเนินการศึกษาตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 โดยพยายามปรับปรุงแก้ไขการศึกษาให้ดีขึ้นตามลำดับ

นโยบายการจัดการศึกษาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือจะต้องการศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร และต้องจัดการให้โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนใช้เวลาเรียนตามหลักสูตร

จุดมุ่งหมายของการจัดการประถมศึกษา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวการจัดการศึกษามีจุดมุ่งหมายดังนี้คือ

1. อบรมเด็กให้โตขึ้นเป็นผู้ที่มีความรู้ตามสมควรแก่อัศภาพ ทั้งแผนกสามัญและวิสามัญ
2. อบรมเด็กส่วนมากให้รักและนิยมวิชาชีพในท้องถิ่นของตน
3. อบรมเด็กให้เป็นผู้มีร่างกายแข็งแรง รู้จักรักษาสุขภาพให้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ
4. อบรมเด็กให้เป็นผู้มีจรรยาดี

แผนการศึกษาชาติ

แผนการศึกษาชาติที่ประกาศใช้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีแผนการศึกษาชาติ 1 ฉบับ คือ แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

ความมุ่งหมายคล้ายกับโครงการกับโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มองค์แห่งการศึกษา (จริยศึกษา พุทธิศึกษา และพลศึกษา) ขึ้นเป็นครั้งแรก

การศึกษาภาคบังคับ ให้นักเรียนจบประโยคประถมสามัญ 4 ปี และวิสามัญ 2 ปี โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียนในสถานศึกษาของรัฐให้นักเรียนชายและหญิงมีความเสมอภาคกันในเรื่องการศึกษา

ประเภทของโรงเรียน จัดแบ่ง เป็นประเภทแยกตามผู้ออกทุนการศึกษาเป็น 3 ประเภทคือ

1. โรงเรียนรัฐบาล
 2. โรงเรียนประชาบาล (ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464
 3. โรงเรียนราษฎร์ (ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461)
- เงินอุดหนุนการศึกษา
1. รัฐบาลอุปถัมภ์โรงเรียนประชาบาลและโรงเรียนราษฎร์โดยให้เงินบำรุง
 2. รัฐบาลให้ทุนแก่นักเรียนเรียนดี เช่นทุนเล่าเรียนหลวง ทุนเล่าเรียนของ

กระทรวงและทุนซึ่งมีผู้บริจาค

การสอบไล่ รัฐบาลดำเนินการสอบไล่

การตรวจโรงเรียน ตรวจเพื่อแนะนำ ตรวจสอบ ให้โรงเรียนปฏิบัติตาม
ประกาศ กฎ ข้อบังคับ โดยแบ่งเป็นระดับแขวง จังหวัด และมณฑล

การอนุบาล มุ่งฝึกนิสัยเด็กให้คุ้นกับการมาเรียน เป็นการเตรียมความพร้อม
หลักสูตรและการเรียนการสอน ยังคงใช้ประมวลศึกษาภาค 2 หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ.
2464 ตลอดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาสมัยรัชกาลที่ 7

ปัญหาอุปสรรคมีหลายประการ ดังนี้คือ

1. ด้านครูผู้สอน ครูมีปริมาณและคุณภาพน้อย เงินเดือนครูต่ำ
2. ด้านนักเรียน ผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา ไม่ยอมส่งบุตร
หลานเข้าเรียน นักเรียนเข้ารับการศึกษามิทั่วถึง
3. ปัญหาทางการเงิน ขาดแคลนเงินบำรุงการศึกษา

อภิปรายและ เสนอแนะ

การจัดการประถมศึกษาของไทยในช่วงพุทธศักราช 2438 - 2475 มีสิ่งที่น่าสนใจ เกิด ดังนี้

การจัดการประถมศึกษาของไทยจำเป็นต้องประกอบไปด้วยสิ่งต่างๆหลายด้าน
เช่น นโยบายการศึกษา จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา โครงการศึกษาหรือแผนการศึกษา
หลักสูตรและการเรียนการสอน ปัญหาในการจัดการประถมศึกษาและการแก้ไข สิ่งดังกล่าว
นี้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน เหตุการณ์บางอย่างอาจสืบต่อเนื่องกันไปได้ แต่เหตุการณ์

บางอย่างจะต้องปรับปรุงแก้ไขจึงจะทําให้การจัดการประถมศึกษาของไทยดีขึ้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนอผลการวิจัยเรื่องการจัดการประถมศึกษาของไทยในช่วง พุทธศักราช 2438-2475 ในประเด็นดังกล่าวคือ

1. นโยบายการจัดการประถมศึกษา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้กำหนดและประกาศใช้นโยบายการศึกษาของประเทศเป็นทางการ แต่พระราชกรณียกิจทางด้านการจัดการศึกษาการออกกฎหมายประกาศใช้โครงการศึกษา โดยมีหมายประกาศชักชวนให้ประชาชนเรียนหนังสือ ให้ราษฎรตื่นตัวพากันส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียน เหล่านี้ย่อมแสดงถึงนโยบายการศึกษาของพระองค์ที่จะให้การศึกษาไปสู่ประชาชน

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นโยบายการจัดการประถมศึกษาที่มีรูปแบบขึ้นได้แถลงนโยบายการจัดการศึกษาว่า มุ่งให้ประชาชนเข้ารับราชการของประเทศต้องอาศัยและจ้างคนต่างชาติ ดังนั้นจึงต้องส่งเสริมการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานพร้อมทั้งส่งเสริมการศึกษาด้านอาชีพและปลูกฝังให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว นโยบายการจัดการประถมศึกษาแบ่งเป็น 2 ระยะ ตามการปกครอง ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีนโยบายการจัดการประถมศึกษาเช่นเดียวกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ต่อมาภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตย นโยบายการจัดการประถมศึกษาเปลี่ยนไปตามนโยบายของรัฐบาล คือ "รัฐจะต้องสนับสนุนให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร" และนโยบายการจัดการศึกษานี้เองทําให้เกิดนโยบายและแผนพัฒนาต่างๆเพิ่มขึ้นอีกมากซึ่งเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติมาก เช่น แผนพัฒนาการศึกษา แผนพัฒนาสังคม เศรษฐกิจแห่งชาติ ฯลฯ

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่านโยบายในการจัดการประถมศึกษาเป็นกำเนิดของการพัฒนาประเทศอย่างมาก

2. จุดมุ่งหมายของการจัดการประถมศึกษา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การจัดการประถมศึกษาเพื่อเตรียมประชาชนเข้ารับราชการ เนื่องจากขณะนั้นคนไทยรับราชการน้อยมากจึงต้องจ้างคนต่างชาติเข้ามารับราชการ ท้าให้ประเทศชาติไม่เจริญเท่าที่ควร เปลืองงบประมาณแผ่นดิน และท้าวให้คนไทยไม่เป็นตัวของตัวเองต้องคนต่างชาติตลอดมา จึงมีจุดมุ่งหมายอีกประการคือให้เยาวชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษา เพราะ เด็กที่ได้รับการศึกษาในช่วงนี้จะ ได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรู้ ความสามารถ ในการรับราชการหรือประกอบอาชีพของตนเองได้ นับว่าการตั้งจุดมุ่งหมายเช่นนี้ เป็นการวางแผนที่ได้ประโยชน์ทั้งผู้ได้รับการศึกษาและประเทศชาติ นอกจากนั้นการจัดการประถมศึกษาในระยะนี้ เพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระศาสนา เช่น ในระยะเริ่มแรก การจัดการประถมศึกษาใช้วัดเป็นสถานศึกษา พระเป็นครูผู้สอน เป็นการประหยัดเงินของประเทศชาติได้ทางหนึ่ง และ เด็กนักเรียนจะได้รับการอบรมศีลธรรมจรรยาจากพระด้วย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จุดมุ่งหมายในการจัดการประถมศึกษาคือ เพื่อยกระดับการศึกษาของประชาชนให้สูงขึ้น ดังกล่าวมาแล้วในการจัดการประถมศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อส่งเสริมการศึกษาพระศาสนาโดยใช้พระเป็นครูผู้สอน ท้าให้มีผลข้างเคียงเกิดขึ้นคือ พระมีความรู้ไม่ได้มาตรฐานท้าวให้เกิดความสูญเปล่าทางการศึกษามาก (นวลเพ็ญ ภาณุรัตน์ 2524 : 15) ดังนั้นจึงต้องแก้ไขการจัดการประถมศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยการสร้างโรงเรียน จัดหาครูผู้สอน จุดมุ่งหมายเพื่อผลประโยชน์ในด้านการเมืองการปกครอง เมื่อประชาชนได้รับการศึกษาจะท้าวให้เข้าในระบบทางการเมือง และง่ายต่อการปกครองดูแลท้าวให้สังคมอยู่กันอย่างมีความสุขสงบมีความเข้าใจกันและกัน จุดมุ่งหมายอีกประการหนึ่งคือ ้าให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความสามัคคีกัน แม้ว่าจะ เป็นชาวต่างชาติที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย ถ้าได้เรียนรู้ภาษาไทย จะท้าวให้มีความเข้าใจและสามารถผสมกลมกลืนมีความรับผิดชอบต่อประเทศไทยได้ จุดมุ่งหมายอีกประการคือ มุ่งส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชน เพราะถ้าประชาชนมีความรู้ในการประกอบอาชีพจะท้าวให้มีรายได้และ จะ ได้พัฒนาการทางด้านอาชีพต่อไป

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การจัดการประถมศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เด็กมีความรู้ตามสมควรแก่อัธภาพ ถ้ามีความสามารถก็สามารถ

เรียนต่อไปจนจบชั้นสูงสุดได้ จุดมุ่งหมายอีกประการคือ เพื่ออบรมเด็กส่วนมากให้รักและนิยมวิชาชีพานท้องถิ่นคน ให้เด็กมีร่างกายแข็งแรงและให้เด็กเป็นผู้มีจรรยาดี

จะ เห็นได้ว่าจุดมุ่งหมายของการจัดการประถมศึกษาเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพนิยมีวิชาชีพานท้องถิ่นของคน ในชวงนี้ยังคงเป็นจุดมุ่งหมายส่วนใหญ่อยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันด้วยนับว่าการวางจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษามองกว้างไกล

3. โครงการศึกษาหรือแผนการศึกษา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โครงการศึกษาประกาศใช้ 4 ฉบับ เป็นการวางแผนการจัดการศึกษาอย่างคร่าวๆ ระบบชั้นเรียนและอายุการเข้าเรียนยังไม่แน่นอนเปลี่ยนแปลงบ่อย เด็กหญิงไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนให้เรียน ระยะเวลาที่เข้าวัดเป็นสถานที่เรียน พระ เป็นครูผู้สอน เด็กหญิงจึงไม่ได้รับการพิจารณาให้เล่าเรียน ส่วนมากเด็กชายเท่านั้นจึงจะได้เรียน นอกจากนั้นเด็กหญิงในศาสนาอิสลามจะไม่ได้รับการพิจารณาให้เรียนบนกับเด็กชาย เป็นอันขาด ถือว่าบาบมากถ้าเรียนแบบสหศึกษา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โครงการศึกษา กำหนดการศึกษาเป็นรูปแบบมากขึ้น ประกาศใช้โครงการศึกษา 3 ฉบับ โครงการศึกษาได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เริ่มเปิดโอกาสให้เด็กหญิงได้รับการศึกษา แต่เวลาเรียนของเด็กหญิงและเด็กชายไม่เท่ากัน เด็กหญิงเรียน 3 ปี จบการศึกษาเบื้องต้น แต่เด็กชายมีโอกาสเรียนถึง 5 ปี เน้นวิชาอาชีพ การเพาะปลูก ค้าขาย ในชวงนี้มีสิ่งที่สำคัญคือ มีพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 บังคับให้เด็กทุกคนที่อยู่อาศัยเรียน (อายุ 7-14 ปี) ต้องศึกษาเล่าเรียน

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ 1 ฉบับ มีการกำหนดองค์แห่งการศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรก จัดองค์การศึกษาออกเป็นจริยศึกษา พุทธิศึกษา และพลศึกษา ซึ่งการเรียนการสอนขยายขอบเขตกว้างขวางกว่าเดิม กำหนดองค์แห่งการศึกษานี้ ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ที่ใช้อยู่ปัจจุบันนี้ (พ.ศ. 2533) มีได้กำหนดองค์แห่งการศึกษาไว้ ได้เปลี่ยนแปลงเป็นรายละเอียดอย่างอื่น

ที่เหมาะสมแก่กาลสมัยต่อไป

4. หลักสูตรและการเรียนการสอน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกาศใช้หลักสูตร 4 ฉบับ ความมุ่งหมายคือ ให้เด็กอ่านออกเขียนได้คิดเลขเป็น ให้โอกาสแก่ราษฎรในเรื่องการศึกษา ให้ประชาชนมีสุขภาพดี มีความประพฤติดี มีความรู้ในการประกอบอาชีพ หลักสูตรทั้ง 4 ฉบับนี้ แม้จะยังไม่สมบูรณ์แบบครบองค์ประกอบหลักสูตร แต่ก็มีวิธีการต่างๆที่น่าจะนำมาเป็นแบบอย่างในปัจจุบัน ได้แก่มีการทดลองนำร่องก่อนนำหลักสูตรไปใช้

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกาศใช้หลักสูตร 3 ฉบับ ความมุ่งหมายคล้ายกับรัชกาลที่ 5 เพิ่มเติมให้มีความรู้เกี่ยวกับประวัติของชาติ ระดับประถมศึกษาพิเศษมุ่งให้ใช้ภาษาอังกฤษได้ดีเท่ากับระดับมัธยมสายธรรมดา เพิ่มวิชาลูกเสือและวิชาวาดเขียน วิชาทั้งสองนี้ยังมีการเรียนการสอนอยู่ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าหลักสูตรและการเรียนการสอนในระยะนี้มีการพัฒนาขึ้น มีการสอนให้นักเรียนปฏิบัติจริง มีความสัมพันธ์ระหว่างวิชามาใช้ซึ่ง เทียบเท่ากับการบูรณาการในปัจจุบัน วิชาจิตวิทยาในการเรียนการสอน สอนจากง่ายไปหายาก สอนภาษาอังกฤษโดยการให้หัดพูดหลายๆ ผักกักกะซึ่งตรงกับปัจจุบัน ให้สอนภาษาอังกฤษเพื่อสื่อความหมายให้ได้ มีข้อเสนอเพื่อสอบอย่างเดียนับว่าการเรียนการสอนพัฒนาขึ้นมาก

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หลักสูตรและการเรียนการสอนยังคงดำเนินอยู่เหมือนเดิม ไม่มีหลักสูตรใหม่ประกาศใช้

5. ปัญหาในการจัดการประถมศึกษาและการแก้ไข ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีปัญหาในการจัดการประถมศึกษาคือ ความเข้าใจผิดของราษฎรพระองค์ทรงชี้แจงให้ประชาชนทราบและยกตัวอย่างให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการศึกษา ประชาชนเข้าใจและนิยมให้เด็กนักเรียนปกครอง เข้ารับการศึกษามากขึ้น ในเรื่องงบประมาณจำกัดจึงใช้วัดเป็นสถานที่ศึกษา และครูคือพระในวัดนั้น เป็นการประหยัดงบประมาณในการสร้างโรงเรียนและจ้างครู ส่วนชาดคนที่มีความสามารถในการจัดการศึกษา ได้พยายามเสาะแสวงหาผู้ที่มีความสามารถในการจัดการศึกษาตลอดเวลา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีปัญหามาในการจัดการประถมศึกษาคือ ขาดครูผู้สอน ขาดแคลนหนังสือแบบเรียน ขาดทุนทรัพย์ในการดำเนินงาน และผู้ปกครองส่วนมากไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา ปัญหาเหล่านี้กระทรวงศึกษาธิการ ต้องแก้ไขตลอดเวลา เช่น จะเก็บเงินศึกษาฟรี จากชายไทยทุกคน คนละ 1-3 บาท มาบำรุงการศึกษาของประเทศ การประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 บังคับให้ผู้ปกครอง เด็กทุกคนที่มีอายุอยู่ในวัยเรียน (7-14 ปี) ส่งเด็กเข้าศึกษาเล่าเรียนในระดับประถมศึกษา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากภาวะบ้านเมืองขณะนั้น เศรษฐกิจตกต่ำอย่างมากเนื่องจากภายหลังสงครามโลก มีปัญหาหลายด้าน เช่น ขาดครูทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ แก้ไขโดยการจัดอบรมครู บางปัญหาที่ไม่สามารถจะแก้ไขได้เช่นปัญหาเงินเดือนครูต่ำเพราะขณะนั้น เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำมากจนกระทั่งต้องปลดข้าราชการออกบ้าง นักเรียนมีความไม่สะดวกในการคมนาคมจึงไม่เข้ารับการศึกษ และปัญหางบประมาณบำรุงการศึกษามีไม่เพียงพอ

จากการอภิปรายข้างต้นจะ เห็นได้ว่า การจัดการประถมศึกษาของไทยในช่วงพุทธศักราช 2438 - 2475 นี้ มีสิ่งที่น่าสนใจหลายอย่าง เช่น เรื่องการทดลองใช้หลักสูตรก่อนประกาศใช้หลักสูตร การประหยัดงบประมาณแผ่นดิน การเรียนการสอนโดยสัมพันธ์วิชาการนำหลักจิตวิทยามาประยุกต์ในการเรียนการสอน

เนื่องจากอดีตและปัจจุบันมีสิ่งที่เกี่ยวข้องเนื่องกันดังนั้นจึงเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นสิ่งเกี่ยวข้องและแตกต่างกันดังนี้

การจัดการประถมศึกษาของไทยในช่วงพุทธศักราช 2438 - 2475 มีสิ่งที่น่าสนใจ เกิด ดังนี้

1. ระยะเวลาเริ่มแรกการจัดการประถมศึกษาใช้วัดเป็นสถานศึกษา ใช้พระเป็นครูผู้สอน เป็นการประหยัดเงินของประเทศชาติได้ทางหนึ่ง แต่มีผลข้างเคียงคือพระมีความรู้ใหม่เป็นมาตรฐานทำให้เกิดการสูญเปล่าทางการศึกษามาก นวลเพ็ญ ภาณุรัตน์

(2524:15) กล่าวถึงการศึกษาในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ว่า การศึกษาดมแบบเดิมนั้นใช้วัดเป็นสถานศึกษา มีพระเป็นครูสอนเมื่อบิดามารดาต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาก็นำตัวไปฝากพระ เมื่อมีเวลาว่างพระก็จะสอนหนังสือให้ วิชาที่เรียนมีการอ่าน เขียนภาษาไทย การคิดเลขพอสมควร ต่างคนต่างสอน ทำให้ให้นักเรียนได้รับความรู้แตกต่างกัน ซึ่งถ้าปล่อยไปเช่นนี้การศึกษาของชาติย่อมไม่ก้าวหน้า ฉะนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้โปรดเกล้าฯให้มีการปรับปรุงการศึกษา รัฐเข้ามามีบทบาทในการศึกษาโดยตรง พระองค์จึงทรงมอบให้กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสจัดการศึกษาในหัว เมืองด้วยความอุดหนุนของสมเด็จพระยาดิศรายาชานุภาพ และให้ข้าหลวงเทศาภิบาลทุกมณฑลเป็นผู้เบิกจ่ายตำราเรียน

ต่อมาการศึกษาในระบบโรงเรียนเริ่มด้วยพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงตั้งโรงเรียนในพระบรมมหาราชวัง เมื่อ พ.ศ. 2441 และทรงตั้งโรงเรียนสำหรับสามัญชนแห่งแรกคือ โรงเรียนวัดมเหยงคณ์-พาราม เมื่อ พ.ศ. 2427 (วุฒิชัย มูลศิลป์ 2525:24-33 อ้างถึงใน สุนน อมรวิวัฒน์ 2530:19) นับแต่บัดนี้การศึกษาก็ได้แผ่ขยายไปทั้งในกรุงเทพฯและหัวเมืองประชาชน เริ่มเห็นความสำคัญของการศึกษาและส่งบุตรหลานไปโรงเรียนวัด ซึ่งมีประสงฆ์เป็นครูสอน ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 จึงนับเป็นวาระเริ่มแรกของการจัดการศึกษาภาคบังคับสำหรับทวยราษฎร์ จำนวนโรงเรียนประถมศึกษาได้เพิ่มขึ้นและมีจำนวนนักเรียนได้เข้าเรียนมากขึ้นตามลำดับ จนรัฐสามารถประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาได้ครบทุกตำบลทั่วราชอาณาจักรเมื่อ พ.ศ. 2478 (ระลึก ธาณี 2526:113)

2. ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2533) การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของไทย ได้พยายามปรับปรุงแก้ไขมาตลอด ดังจะ เห็นได้จากนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐ จุดมุ่งหมายของการจัดการประถมศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ได้ตั้งปณิธานไว้ว่าจะ "เร่งคุณภาพการประถมศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต" (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2529 2) ประเทศไทยไม่เคยหยุดนิ่งในการพัฒนาการศึกษาดัง จะ เห็นได้จากหลักฐานในอดีต เราเริ่มจัดการศึกษาเมื่อเทียบกับประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีความเจริญทัดเทียมกันมาในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นได้เจริญก้าวหน้าจนเป็นประเทศชั้นนำ

ของโลก ขณะประเทศไทยยังถือว่าเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ทั้งๆ ที่เมื่อพิจารณาแล้ว ประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์พร้อมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และลักษณะภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยกว่าอีกหลายประเทศ มานะ รัตนโกเศศ (2530:150) กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ประเทศไทยไม่เจริญก้าวหน้าว่า ความสำคัญอยู่ที่คุณภาพของคน นั้นแสดงว่าประเทศไทยเรายังจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพของคนไม่เหมาะสม คือ เราได้ให้การศึกษากับประชาชนถูกต้องหรือไม่ เราได้ใช้งบประมาณการศึกษาคุ้มค่าหรือยัง และเราได้ใช้คนที่เหมาะสมกับงานเพียงไร ซึ่งปัญหาเหล่านี้คงไม่พ้นไปจากความรับผิดชอบของทุกคนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการประถมศึกษาของไทย

ข้อเสนอแนะในการทบทวนวิจัยต่อไป

1. ควรได้มีการศึกษาวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่ทำให้คุณภาพการประถมศึกษาไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เพื่อจะได้นำผลการวิเคราะห์นั้นมาปรับปรุงแก้ไขคุณภาพการประถมศึกษาให้ดีขึ้น
2. ควรได้มีการศึกษาวิเคราะห์การจัดการประถมศึกษาของไทยในอนาคต เช่น การจัดการประถมศึกษาของไทยที่มีคุณภาพในทศวรรษหน้า